

La subsidiarietat

Mn. Joan Costa, consiliari

En cercar aquells principis que han de guiar l'actuació de les persones en l'àmbit social, hom proposa, entre d'altres, la necessitat de promoure –amb paraules de Joan Pau II, la «subjectivitat creativa del ciutadà», la formulació ètico-normativa de la qual s'anomena subsidiarietat. Què significa aquest mot? No es tracta del fet de gestionar subsidis, sinó sovint exactament a l'inrevés, promoure la llibertat de les persones i de les institucions socials.

Des de la primera encíclica social, l'Església n'ha parlat, i la reflexió ja venia de pensadors anteriors, com ara Ketteler, tanmateix va ser Pius XI qui definí el principi de subsidiarietat tot dient «Talment com és il·lícit treure als individus allò que ells poden accomplir amb les forces i la indústria pròpia per donar-ho a la comunitat, així és injust remetre a una societat més gran i més alta allò que es pot fer des de les comunitats menors i inferiors. I això és alhora un greu dany i un desbaratament de l'ordre recte de la societat, perquè l'objecte natural de qualsevol intervenció d'aquesta és ajudar de manera supletiva els membres del cos social, i no destruir-los i absorbir-los».

Sobre la base d'aquest principi, totes les societats d'ordre superior s'han de posar en actitud d'ajuda («*subsidium*») –i, per tant, de sosteniment, de promoció, de desenvolupament– respecte de les menors. Aquest mot, *subsidium*, etimològicament significava «ajuda des de la reserva», és a dir, suport o assistència als que estan a primera línia.

Les entitats de nivell superior no haurien de negar mai la dignitat i l'espai vital de les realitats d'ordre inferior, espai vital que les entitats de nivell superior no poden restringir, ni tampoc en poden suplantar la iniciativa i la responsabilitat. Dit altrament i col·loquialment, la subsidiarietat significa que allò que puc fer jo mateix, que no ho faci el de dalt, i allà on jo no arribo, que el de dalt m'ajudi. Fent-ho així, hom protegeix les persones dels abusos de les instàncies socials superiors.

Aquest principi comporta, a persones i comunitats inferiors, fer tot el que puguin. Això, doncs, requereix iniciativa i responsabilitat. Messner, en un llibre sobre ètica social, afirmà que la subsidiarietat es pot formular dient «tanta llibertat com sigui possible, tant Estat com sigui necessari», alhora que cal recordar i constrènyer el principi «llibertat obliga», la qual cosa comporta dir també «tanta responsabilitat pròpia com sigui possible, tanta intervenció de l'Estat com sigui necessària».

Ja es veu que no es viu conforme a aquest principi quan es fomenta la centralització, l'excés de burocràcia i l'assistencialisme, i, en negatiu, quan no es promou la iniciativa ciutadana, de les famílies i dels cossos intermedis. Per part de les entitats superiors regeix, doncs, el fet de no destruir, ni absorbir, ni suplir, ni suplantar, ni substituir els inferiors, sinó més bé, fomentar, estimular, ordenar, ajudar i completar perquè puguin «ser més». En efecte, afavoreix la subsidiarietat promoure la persona, la família i els cossos intermedis, la iniciativa privada, una articulació pluralista de la societat, la descentralització i la responsabilització dels ciutadans i entitats a ser part activa del país.

Quan les entitats superiors respecten el principi de subsidiarietat, allò que es competència dels inferiors s'assoleix més lliurement, més fermament i més eficaçment. Quan això no és fa, aleshores sorgeix la passivitat, la dependència i la submissió a l'aparell burocràtic.

Davant situacions socials greus que recomanin una certa *suplència* per part de les autoritats –greus desequilibris, injustícies socials–, la subsidiarietat demana que aquesta suplència institucional sigui temporal, que no es perllongui en el temps més del que és estrictament necessari.

La subsidiarietat es fonamenta en el fet que tota persona, família i cos intermedi te quelcom d'original per oferir a la comunitat. Quan això es negat, s'acaba anul·lant l'esperit de llibertat i iniciativa.

Analitzant el Tractat de Maastricht des del punt de vista de la subsidiarietat, el professor Melé, en un interessant article, comenta certes insuficiències: el caràcter exclusivament territorial centrat en l'articulació entre la Unió i els Estats membres (això és el que s'anomena subsidiarietat vertical), mentre que margina criteris funcionals que contemplin les competències, les iniciatives i el paper específic propi dels poders públics, d'entitats inferiors als Estats, com ara les regions i els municipis, de la comunitat econòmica, dels agents socials i d'altres organitzacions de la societat civil (el que s'anomena subsidiarietat horitzontal).

Aquest principi cal aplicar-lo a tots els àmbits de la vida social. Sovint, des d'esferes de poder d'inspiració socialista, s'ha invertit el concepte, duent a terme un Estat de benestar carregat de competències que no li pertocuen, les conseqüències de les quals, a la llum de la crisi actual es fan sentir més vivament. Podem recordar, com a exemple, les paraules d'un ministre –Maravall–, quan el PSOE va assolir el poder amb majoria absoluta, que va publicar en el pròleg d'un llibre sobre les lleis d'educació. En resum feia tres afirmacions tot invertint el principi de subsidiarietat: "L'Estat modern ha agafat les regnes que tenia en la seves mans l'Església, i ha esdevingut el responsable i el protagonista de l'ensenyament". Allà on ell no arribi, que hi arribi subsidiàriament l'iniciativa privada. En segon lloc afirmava: "Els socialistes hem tingut majoria absoluta, però la tenim en un Estat que té una Constitució que ha estat fruit d'un consentiment; d'aquí que nosaltres no puguem executar íntegrament el nostre pla. Si nosaltres poguéssim fer el nostre pla, l'escola seria única, pública i laica, però això seria anticonstitucional. Atenent la Constitució, ens hem d'obrir fàcticament a les escoles d'àmbit privat". I com a tercera idea afegí que a l'hora de distribuir els recursos que corresponen a l'ensenyament, en primer lloc, calia atendre la xarxa estatal, (aquesta és la que tindrà el cent per cent d'ingrés); les concertades rebran una part notable de subvenció (un 80%); la part restant serà un problema que hauran de solucionar elles pel seu compte.

Per pensar-hi...